

Henri Schliemann. Une vie d'un archéologue présentée par Paul Faure. Les trésors de Mycènes et de Troie (Jean-Cyrille Godefroy, éditeur). Novembre 1982 (ISBN 2.86553.014.0), σσ. 315.

Ἡ ζωὴ ἑνὸς ἀρχαιολόγου. Μία ἐξαιρετικὰ ἐπιμελημένη ἐκδοσις τῶν ἡμερολογίων τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν (1822-1890) ἐκυκλοφορήθη εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν δεοντολογίαν ποῦ χαρακτηρίζει ὄλα τὰ ἔργα¹ τοῦ καθηγ. Paul Faure τοῦ Πανεπιστημίου εἰς Clermont Ferrand.

Προηγεῖται πρόλογος (7-11), εἰς τὸν ὁποῖον τίθεται, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τὸ ἐρώτημα: πρέπει νὰ ἀποκληθῆ ὁ Ἑρρίκος Σλήμαν ἰδρυτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀρχαιολογίας, μεγαλύτερος ἐρευνητῆς τοῦ 19ου αἰῶνος, τελευταῖος τῶν ρωμαντικῶν, δραματιστῆς ἢ μανιακός; Μαικήνας ἢ, ἀπλῶς, ἐπιχειρηματίας ἀναλαμβάνων πολλὰς ὑποθέσεις (braz-seur d'affaires), διὰ τὸν ὁποῖον ἢ ἀνασκαφῆ τῶν νεκρῶν πόλεων δὲν ὑπῆρξεν εἰμὴ μία ἀκόμη καλὴ ἐπιχείρησις;

Ὁ Paul Faure ἐξετίμησε αὐτὸ ποῦ προέκυψε καὶ ἀπέμεινε ἀπὸ τὸ ἔργον του: τέσσαρα πλούσια πτολίεθρα τῆς προϊστορικῆς καὶ μυκηναϊκῆς ἐποχῆς: ἡ Τροία, αἱ Μυκῆναι, ἡ Τίρυνς, ὁ Ὀρχομενός, ὁ μῦθος ποῦ ἀπέβη πραγματικότης, ἡ ἀναγωγή τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας χίλια ἔτη ὀπίσω, ὁ Ὀμηρος ἀνανεωμένος καὶ δικαιωμένος, ἀναριθμητὰ ἔργα τέχνης, ποῦ ἐπλήρωσαν τα Μουσεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Βερολίνου, 80 (;) κιλά βάρους πολυτίμων μετάλλων, ὠρισμένοι νεκρικαὶ προσωπίδες βασιλέων...

Ἡ ἐπιλογὴ τῶν ἡμερολογίων του περιωρίσθη εἰς πέντε (5) ἔργα:

Ἡ ζωὴ μου (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἔργου Ilios, ville et pays des Troyens, Paris, 1885), 13-92, Πρῶτο Ταξίδι εἰς Ἴθακην, 1868 (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἔργου Ithaque, le Peloponnèse, Troie, Paris, 1869), 93-108.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Τροίας, 1871-73 (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἔργου Mycènes, récit de mes recherches et de mes découvertes à Mycènes et à Tirynthe, Paris 1879), 175-242.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Τίρυνθος, 1884 (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἔργου Tirynthe, Le palais préhistorique des rois de Tirynthe, Paris 1885), 243-283 καὶ

Τὰ τελευταῖα ἔτη, 1885-1980 (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἔργου H. Schliemann, Selbstbiographie bis zu seinem Tode, vervollständigt von Sophie Schliemann, Leipzig, 1892, p. 114-128), παρατιθεμένη εἰς τὸ προκείμενον ἔργον εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τοῦ καθηγ. Paul Faure (285-298).

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀποσπάσματα εἶναι μία εὐχάριστος, καὶ συγχρόνως, ἐξαιρετικὰ διδακτικὴ ἐπιλογή, ποῦ μᾶς παρουσιάζει πολλὰς ἀγνώστους —διὰ τὸ εὐρύτερον κοινόν— πτυχὰς τοῦ βίου τοῦ Ἑρρ. Σλήμαν. Ὁ Paul Faure καθορίζει τρεῖς τὰς πλέον σημαντικὰς περιόδους (σταθμοὺς) τῆς ζωῆς τοῦ σκαπανέως τῆς Ἰλίου, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ: εἴκοσιν ἔτη μαθητείας (1830-50), εἴκοσιν ἔτη ἐμπορικῶν ἐπιτυχιῶν (1850-70) καὶ εἴκοσιν ἔτη ἀνασκαφῶν (1870-90).

Ὁ Paul Faure δὲν θεωρεῖ τὸν Ἑρρίκον Σλήμαν οὔτε ἥρωα οὔτε ἀγύρτη-ὑποκριτῆ, ἀλλὰ ἀρχαιολόγο, διὰ τὸν ὁποῖον «προσπαθοῦμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν καὶ νὰ περιγράψωμεν τὴν μοναδικὴν ἐπιτυχίαν ποῦ ἐσημείωσε μὲ τὰς ἀνασκαφὰς του».

Δικαίως, λοιπόν, ὁ P. Faure, ἐκτιμῶν ὄλην τὴν ἀκάματον καὶ συνεχῆ ἐμπορικο-οικονομικὴν δραστηριότητα τοῦ Σλήμαν καὶ κατ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, τῆς περιόδου τῶν ἀνασκαφῶν του [ἐκμετάλλευσις φυτειῶν σακχαροκαλάμου εἰς Ἀντίλλας, ἀγορὰ καὶ ἀνέγερσις ἀκινήτων εἰς ὄλον τὸν κόσμον, ἀγορὰ μετοχῶν, τήρησις,

σχολαστικῶ τῷ τρόπῳ, τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἐργατῶν εἰς τὰ ἡμερολόγια τῶν ἀνασκαφῶν του, προσπάθεια νὰ πωλήσῃ εἰς ὅλα τὰ Μουσεῖα τοῦ κόσμου ἀντὶ υπερόγκου ποσοῦ τὰ εὐρήματα τῆς πρώτης περιόδου τῶν τρωικῶν ἀνασκαφῶν του, ἐκδόσεις τῶν συγγραμμάτων του εἰς διαφόρους γλώσσας μὲ πρόλογον, πάντοτε, διασημοτήτων τῆς ἐποχῆς του, μετάλη τάσις αὐτοπροβολῆς διὰ τῶν σημαντικωτέρων μέσων ἐνημερώσεως τοῦ παγκοσμίου τύπου (Augsburger Allgemeine Zeitung, Times)], ἔκρινεν (ὁ συγγραφεὺς) ὅτι n'a pas dû ses succès sur le terrain à autre chose qu' à une rigoureuse exploitation des données matérielles, à une spéculation bien conduite, au simple sens des affaires et de la reclame. Ses quinze chantiers des années 1870-1890 furent un bon, un intelligent placement immobilier. Ὁ συγγραφεὺς συνέκρινεν, ἐπίσης, τὸν Σλῆμαν πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους Μαικήνας τῆς ἱστορίας (Μαικήνας, οἱ Fugger, οἱ Medici, ὁ Λουδοβίκος 14ος, οἱ Rotschild, οἱ Carnegie), οἱ ὅποιοι ἦσαν ἰδιαίτερος μεγάλοι οἰκονομολόγοι (σ. 303).

Ὁ Σλῆμαν εἶχεν ἀντιληφθῆ εἰς τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του ὅτι εἶχεν ἀπατηθῆ εἰς ὄχλους τὰς χρονολογήσεις καὶ εἰς τὰς ἐξηρητημένους ταυτίσεις σχετικῶς πρὸς τὴν δυναστείαν τοῦ ταφικοῦ κύκλου Α τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς «Τροίας» πού εἶχεν ἀνασκάψει. Ἡ ἀμφιβολία διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν του καὶ διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν συμπερασμάτων του τὸν συνώδεον καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιστημονικῆς του δραστηριότητος.

Ὁ Paul Faure δὲν ρίπτει ἐναντίον του το ἀνάθεμα, ἀλλά, τοῦναντίον, εἰς τὴν σ. 312, ἀπαριθμεῖ τὴν ἐντιμότητά του, τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ παραθέτῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα δεδομένα καὶ γραπτὰς πηγὰς, [τὴν τάσιν του, ἐξ ἄλλου, νὰ ἐφαρμόσῃ, πρῶτος αὐτός, τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ περιβάλλοντος, τὴν γνωρίζομεν], τὴν δυνατότητα πού εἶχε νὰ πραγματοποιῆ ἀναρίθμητα ταξίδια διὰ νὰ εὕρῃ συγκριτικὸν ὕλικόν, τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ συμβουλευέται τοὺς μεγαλυτέρους σοφοὺς τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀκόμη τὸν νεώτατον Γουλιέλμον Νταϊρπφελντ καὶ ὅτι, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐκάλει τοὺς εἰδικούς: γεωγράφους, βοτανολόγους, χημικοὺς, ἀνθρωπολόγους, εἰδικούς διὰ τὸ ἤλεκτρον. Ὁρθῶς, λοιπόν, ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει ὅτι μὲ τὸν Ἐρρίκον Σλῆμαν ἡ ἀρχαιολογία, πού δὲν εἶναι ἐπιστήμη, ἀποβαίνει ἔρευνα διεπιστημονικῆ, συνεργασίας, ἐργασία ὁμάδος (σ. 312)

Πράγματι, πρέπει νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Ἐρ. Σλῆμαν δὲν ὕστεροῦν εἰς τίποτε ἐναντὶ τῶν νεωτέρων συγγραμμάτων τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τοῦτο διότι περιλαμβάνουν, κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν ὡς σήμερον, ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν πλήρη ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς θέσεως πού ἀνασκάπτεται (στοιχεῖα ἐξ ἐξερευνήσεως τοῦ περιβάλλοντος, ἐκπλήσσοντα ἀριθμὸν φιλολογικῶν στοιχείων τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῆς ἀρχαιότητος, πλήρη περιγραφὴν τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τῶν εὐρημάτων, συμπληρωματικὰ κεφάλαια συγγραφέντα ὑπὸ σημαντικῶν ἐκπροσώπων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν). Ὅλοι θὰ ἠθέλαμεν νὰ εἶχωμεν ἓνα Dörpfeld, ἓνα Virchow εἰς τὴν ἀνασκαφὴν μας. Αὐτὸ εἶχεν ἐπιτύχει, ἐν τούτοις, ὁ Σλῆμαν.

Ἡ κυριώτερα προσφορά του σημειοῦται, ἐπίσης, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Faure: ἐδημοσίευσεν ἀμέσως τὰ εὐρήματά του καὶ ἐπέτρεπεν, οὕτως, εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον νὰ χωρήσῃ ἔτι πλέον ἢ ὁ ἴδιος (σ. 313). Ὁ καθηγ. Φῶρ καταλήγει: En un siècle où les traités érudits sont si techniques et compliqués qu'ils en sont devenus illisibles, les journaux de Schliemann restent, comme lui, toujours vivants. Il est une vertu qu'entre

gens de lettres on ne pardonne pas: c'est le talent. A voir comme il fut critiqué, il est certain qu'il n'en manquait pas.

Ἡ ἐπιλογή τῶν κειμένων - ἀποσπασμάτων τῶν ἡμερολογίων ἔχει γίνει κατὰ τὸν ἐπιτυχέστερον τρόπον καὶ τοῦτο διότι ἔχουν παρατεθῆ κείμενα ἠδξημένου διαφέροντος καὶ μὲ λεπτομερείας ποῦ δὲν εἶναι εὐρέως γνωσταί. Οὕτως, ἐπιτυγχάνεται ἡ συνελπίστη ἀνανέωσις τοῦ διαφέροντος τοῦ συγγραφέως, ὡς, ἐπίσης, ἐπιτυγχάνεται καὶ δίδεται σφαιρικὴ περὶ τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν εἰκῶν. Πάντα ταῦτα ἐγγράφονται, βεβαίως, εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ καθηγ. Paul Faure.

Τὸ σημαντικώτερον ἐπίτευγμα εἶναι ἡ τελικὴ περὶ τοῦ Σλήμαν κρίσις, ποῦ παρατίθεται ἐν τέλει ὑπὸ τοῦ ἀνθολογήσαντος τὸ δλον (299-314): πρόκειται περὶ μιᾶς δάσεως ἐν μέσῳ ἄλλων δυσμενῶν κριτικῶν ποῦ ἐμφανίζονται κατὰ τοῦ πατρὸς τῆς μυκηναϊκῆς ἀρχαιολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν (κρίσιν) λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ διὰ τὴν τελικὴν ἐκτίμησιν. Ἐκτίμησις, ἡ ὁποία ἀναδεικνύει τὴν προσφορὰν καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἑρρ. Σλήμαν.

Εὐχῆς ἔργον, κατὰ ταῦτα, θὰ ἦτο νὰ ἐκδοθῆ τὸ προκείμενον ἔργον καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ

1. Les Fonctions des Cavernes Crétoises, de Boccard, Paris 1964, La Vie quotidienne en Crète au temps de Minos, Hachette, Paris 1973, La Vie quotidienne en Grèce au temps de la guerre de Troie (1250 avant Jésus-Christ), Hachette, Paris 1975, La Vie quotidienne des Colons Grecs de la Mer Noire à l'Atlantique au siècle de Pythagore (VIe siècle avant J.C.), Hachette 1978.

Türk Tarih Kurumu Yayinlari, v. Dizi, Sa 40. Ekrem Akurgal, Alt-Smyrna I. Wohnschichten und Athenatempel, Ankara 1983, σσ. VIII + 160, εἰκ. 1-108, πίν. 1-176, παρὲνθ. πίν. εἰς US \$20.

Ὁ προκείμενος πρῶτος τόμος περὶ τῆς ἀρχαίας Σμύρνης τοῦ πρυτάνεως τῶν Τούρκων ἀρχαιολόγων καθηγ. Ekrem Akurgal περιλαμβάνει τὴν δημοσίευσιν τῆς συστηματικῆς ἐξερευνήσεως τῶν πολιτισμικῶν στρωμάτων μιᾶς ἰωνικῆς πόλεως ἀπὸ τῆς πρῶτου γεωμετρικῆς μέχρι τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς (1050-300 π.Χ.), ποῦ ἐπραγματώθη τὸ πρῶτον, ὡς σημειοῖ ὁ συγγραφεὺς καὶ ἀνασκαφεὺς τῆς, μὲ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς ἀρχαίας Σμύρνης. Ἡ περίπτωσις τῆς Σμύρνης εἶναι ἰδιάζουσα καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., μὲ ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ εἰς βάθος ἐξερεύνησις τῶν παλαιότερων στρωμάτων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Μίλητον, τὴν Ἐφεσον καὶ τὴν Σάμον, ποῦ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἀδιαλείπτως καὶ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Οὕτως, κατέστη ἐφικτὴ ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1948-51 καὶ ἀπὸ τοῦ 1966 καὶ ἐξῆς ἐξερεύνησις τῶν ἀλληλοδιαδόχων κατοικήσεων τῆς ἀρχαίας Σμύρνης.

Κατὰ τὴν πρῶτην περίοδον τῶν ἀνασκαφῶν (1948-51) συνειργάσθησαν ἡ Τουρκικὴ Ἱστορικὴ Ἑταιρεία, τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀγκύρας καὶ ἡ Βρετανικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ J. M. Cook καὶ τοῦ συγγραφέως, ἐνῶ, κατὰ τὴν δευ-